

NTNU

Det skapende universitet

Den utviklingsfremmende barnehagen

Øyvind Kvello, førsteamanuensis v/NTNU

Det gjengse samspill...

- Barn utvikles i det gjengse samspill, sjelden av enkelthendelser
- Foreldre har jevnt over en sterkere påvirkning av et barns utvikling enn barnehagen har (Belsky 2007), men barnehagen er en meget betydelig påvirkningskraft for hvordan barn utvikler seg

(... forts.)

- I førskolealder utvikles:
  - Selvbilde
  - Tilknytningsstil
  - Selvregulering
    - Husk rekkefølgen: ytre regulering, koregulering, selvregulering
  - Kognitive og språklige ferdigheter

(... forts.)

– Sosiale ferdigheter tilegnes raskest de første 6-8 leveår, deretter en lavere utviklingstakt

- Ref.: Kvello 2010

Hva tilbyr barnehagen?

- Variasjoner i aktiviteter som i varetar hele barnet og stimulerer til en helhetlig utvikling
- Horisontale og vertikale relasjoner
  - Ref.: Belsky 2009, Dmitrieva mfl. 2007
  - Kan ikke fullgodt erstatte hverandre
    - Ref.: Flores mfl. 2005, Rutter og O'Connor 1999

(... forts.)

- Strukturer som må beherskes gjennom livet
  - Selvrepresentasjon og styring versus innordning, strukturerte, halvstrukturerte og ikke-strukturerte aktiviteter

Apropos et bredt rollegalleri

- Mennesker har en iboende tendens til å imitere andre som de observerer
  - Ref.: Huesmann 2005, Meltzoff & Moore 2000

(... forts.)

- Små barn imiterer lett de som de observerer – gjerne foreldre og søsken, men med alderen blir barn mer selektive i hvem de imiterer, slik at de med økende alder i sterk grad imiterer de som de identifiserer seg med
  - Ref.: Slater, Henry & Swaim 2003
- eller høystatusmodeller
  - Ref.: McHale mfl. 2001

(... forts.)

- Barn flest lærer mye via modellæring. Barn med svekkede læreforutsetninger vil ha vansker med å oppfange andres atferd og etterligne den. Svekkede læreforutsetninger omfatter svak persepsjonsevne (persepsjon er evne til å motta og tolke sanseintrykk, ofte via syns-, hørsels-, lukte- eller smakssansen i tillegg til den taktile (huden)), psykisk utviklingshemning, autisme, nonverbale lære vansker, ADHD, eller barn med psykiske vansker.

(... forts.)

- Barn med slike særlige behov vil ofte ikke lære tilstrekkelig av imitering. De behøver forsterkede lærebetingelser. Det omfatter
  - en tydeliggjøring av hva som skal læres, ved å ta bort det som kan virke som støy og distrahere

(... forts.)

- overlæring (hyppig repetering etter at barnet har vist atferden for å sikre automatisering). Dette kan gjøres ved at man også etterspør den kompetansen man vet barnet har lært seg

(... forts.)

- belønning (forsterkning) av ønsket atferd. Forsterkninger kan deles i to hovedgrupper: materielle og sosiale. Materielle forsterkninger er for eksempel å få goder, slik som godter, klistremerker eller tur til svømmehallen. Sosiale forsterkninger er ros og bekræftelser. Det er viktig at sosiale forsterkninger overgår de materielle for ikke å skyve fokuset bort fra ferdigheter og over til belønningen

Hva er fakta og hva er frykt?

- «Å ha full barnehagedekning for barn fra ettårsalder av, er det største sosiale eksperiment i dagens Norge!»

(... forts.)

- Stresshormonet kortisol – dannes i binyrebarken og er en av de tre viktigste stresshormon
- Bidrar til å «skjerpe» slik at man kan lære

(... forts.)

- Det er samme hormon som aktiveres i et større omfang når personer mobiliserer til «kamp» eller «flukt» – i konkrete og i overførte betydninger, ved betydelige trusler. Det betyr at kroppen settes i beredskap slik at den kan håndtere den situasjonen personen står overfor. Når utfordringen er løst, vil kroppen stabilisere hormonproduksjonen

(... forts.)

- Et funn er at barn har et høyere kortisolnivå i barnepass utenfor hjemmet enn når de er hjemme
  - Ref.: Vermeer og van IJzendoorn 2006

(... forts.)

- Barn som til daglig er i baser sammen med mange andre førskolebarn, har et høyt stressnivå og derved høy utsondring av kortisol sammenlignet med barn i mindre barnegrupper
- Ref.: Sagi mfl. 2002, Watamura mfl. 2003

(... forts.)

- Spesielt har man funnet at små barn i store barnegrupper har en tydelig høy kortisolutsondring

- Ref.: Vermeer og van IJzendoorn 2006

(... forts.)

- Aller høyest er det hos barn som har vansker med fungering og tilpasning og spesielt hvis disse er i barnehager av dårlig kvalitet
  - Ref.: Geoffroy mfl. 2006

(... forts.)

- Aller høyest er det hos barn som har vansker med fungering og tilpasning og spesielt hvis disse er i barnehager av dårlig kvalitet
  - Ref.: Geoffroy mfl. 2006

(... forts.)

- Studiene baseres ikke bare på store barnegrupper. En studie av barn i alderen fra tre- til 4,5-årsalderen som gikk i det som kan tilsvare norske familiebarnehager med sitt gjennomsnitt på fem barn, viste at barna hadde økt kortisolnivå der sammenlignet med det de hadde hjemme

- Ref.: Gunnar mfl. 2010

(... forts.)

- Det er en sammenheng mellom lang daglig oppholdstid i dagomsorg og negativ atferdsutvikling

- Ref.: Belsky mfl. 2007, Lamb og Ahnert 2006, Loeb mfl. 2007, Magnuson mfl. 2007, Vandell mfl. 2010

(... forts.)

- Dette er funn som rimer med norske studier. De viste at det ikke var forskjeller i forekomst av emosjonelle vansker hos de yngste barna som gikk i barnehage versus de som ikke gjorde det. Derimot var det økt forekomst av atferdsvansker hos barn som gikk i barnehage når de hadde en oppholdstid der på mer enn 40 timer per uke

– Ref.: Schjølberg mfl. 2008, Zachrisson, Lekhal og Schjølberg 2008

(... forts.)

- Barnehager påvirker barns kognitive og språklige utvikling – det er veldokumentert!
  - Ref.: Côté mfl. 2007, Gormley mfl. 2005, Lamb og Ahnert 2006, Mashburn mfl. 2008

(... forts.)

- Barn som i løpet av førskolealderen bare hadde moderate mengder av opphold borte fra foreldrene i ulike former for barnepass, var i snitt mer skolemodne og hadde bedre reseptivt språk enn barn som hadde hatt barnepass i mange timer per uke. I denne studien ble null til ti timer per uke regnet som lite, ti til 32 timer per uke ble ansett som moderat omfang, mens mer enn 32 timer ble vurdert som høyt. Barna ble i denne studien fulgt fra de var én måned til de var tre år gamle

- Ref.: Adi-Japha og Klein 2009

(... forts.)

- Norske studier viser at det kan være negativt for kognitiv utvikling hos barn fra vanskeligstilte hjem hvis de har en oppholdstid på over 40 timer per uke i barnehagen
  - Ref.: Mogstad & Rege

(... forts.)

- Barn som er robuste av natur og har et godt samspill med sine foreldre, takler bedre å være mange timer per uke i barnehagen enn det synes som at barn fra vanskeligstilte hjem gjør, før det leder til negative utfall. For å oppsummere kan man si at det synes å være best med en gyllen middelvei når det gjelder oppholdstid i dagomsorger
  - Ref.: Adi-Japha og Klein 2009

(... forts.)

- Kvaliteten på barnehagen har sterkere påvirkning på barn med spesielle behov for å få en god utvikling enn mer robuste barn
  - Ref.: Belsky mfl. 2007, De Schipper mfl. 2004a, Gunnar og Vazquez 2001, Roisman mfl. 2005

(... forts.)

- Har barnet få timer i barnehagen per uke, vil det dra lite nytte av de opplevelsene og den stimuleringen barnehagen byr på, ikke få deltatt i flere aktivitetene og senere i innarbeidingen av de rutinene barnehagen baseres på

(... forts.)

- Ved mange timers opphold i barnehagen synes en del barn å løpe en økt risiko for å utvikle vansker, spesielt de med vanskelig temperamentsstil og de som kommer fra vanskeligstilte hjem, tendenser mot atferdsvansker. Kan hende kan man forenklet oppsummere med å si at kvalitativt godt barnepass av risikobarn er en beskyttelsesfaktor, men at den kanskje ikke bør overstige 40 timer per uke de første leveårene
  - Ref.: Gormley mfl. 2005, Magnuson mfl. 2007).

(... forts.)

- Barn i førskolealderen som er i grupper med jevnaldrende hvorav noen av barna har atferdsvansker, har et tydelig høyt nivå av kortisol

- Ref.: Alink mfl. 2008

(... forts.)

- Det er fordi barn med atferdsvansker oppleves som krenkende, uforutsigbare og forstyrrende. Det er derfor rimelig at det virker som stress på de andre barna. Avvisning fra jevnaldrende øker også kortisolutsondringen

- Ref.: Gunnar mfl. 2003

(... forts.)

- Barn som har barnepass av dårlig kvalitet, tenderer mot å få økt sine atferdsvansker og forverret konfliktene de har med jevnaldrende
  - Ref.: Belsky mfl. 2007, NICHD ECCRN 2010

(... forts.)

- Det er ikke overraskende, men hva med barnepass av god kvalitet – vil barna der ha et lavt kortisolnivå? Selv ved barnepass som ble vurdert til å være av meget god kvalitet, hadde barna høy kortisolutsondring
  - Ref.: Watamura mfl., under trykking, Watumara mfl. 2009
- Det man så må undre seg over, er om høy kortisolutsondring er en naturlig del av barns samspill med hverandre

(... forts.)

- Like lite som man kan se bort fra omsorgsferdigheter hos foreldre for å forstå barnet, like lite kan man bedømme hvordan et barn har det i barnehagen uten å se på kvaliteten i den omsorgen som gis, og ikke la seg blende av et spennende årshjul og pene lokaler. Påtrengende og overkontrollerende omsorg fra profesjonelle øker kortisolutsondringen hos barn i førskolealderen – akkurat som når foreldre utøver en slik omsorgsform for barnet sitt

- Ref.: Gunnar mfl. 2010

(... forts.)

- Mesteparten av det vi ønsker oss i en foreldre–barn-relasjon, ønsker vi for eksempel også for forholdene barnehageansatt– barn og fosterforeldre–barn. Barn trenger mye av den samme omsorgen og reagerer på like måter uansett hvilke viktige omsorgspersoner de er sammen med

NTNU

Det skapende universitet

(... forts.)

- Kvaliteten ved ansatte i barnehagen, karakteristika ved barnet, omsorgsbetingelsene barnet har hjemme, innholdet i barnehagen og antallet barn som er på avdelingen, gir til sammen en god forklaring på barnas kortisolnivå

- Ref.: Sajaniemi og Suhonen 2008

(... forts.)

- Det er derved viktig at den forskningen på barns kortisolnivå som man baserer seg på, har sett barnet på tvers av ulike arenaer. Barn som i løpet av sine første tre leveår var lenge borte per uke i barnepass og hadde mødre som var lite sensitive i samspill med barnet, hadde et høyere kortisolnivå enn andre barn – og verken kjønn eller temperamentsstilen barnet hadde, påvirket dette utfallet
  - Ref.: Roisman mfl. 2009

(... forts.)

- Det som er verd å reflektere over, er at denne forskjellen fortsatt holdt seg da barna var blitt 15 år gamle. Man kan derfor konkludere med at lite sensitive mødre som har barnet sitt i barnepass i mange timer per uke fram til det er fire år gammelt, fører til barn som har økt risiko for høy kortisolutsondring, som ikke bare vises mens barnet er i barnepasset, men over ti år senere, i tillegg til at disse barna tok mer sjanser, var mer impulsive og hadde en noe svakere kognitiv fungering enn andre barn på samme alder

- Ref.: De Bellis mfl. 2005, Vandell mfl. 2010

NTNU

Det skapende universitet

(... forts.)

- Vi har sett på når det er et svakt samspill mellom mødre og barn i forbindelse med ulike kvaliteter på barnepassordningene. Det gode er at studier også viser at mødre som er sensitive i samspillet med sitt barn, også til en viss grad reduserer uønsket utvikling for barnet når det er dårlig kvalitet på barnepasset

- Ref.: Jacob 2009

Barnehage gjør en forskjell!

- Vi har nå norske studier som kan bidra til innsikt i om et barnehagetilbud kan utjevne sosiale forskjeller i befolkningen. Havnes og Mogstad (2009) fant betydelige positive og robuste langtidseffekter av at barn går i barnehage, både med hensyn til barnas senere utdanningsnivå og med hensyn til tilknytning til arbeidsmarkedet

(... forts.)

- Utjevning av sosiale klasseforskjeller i befolkningen kan underbygges med fakta som at sannsynligheten for et avbrudd fra videregående skole redusert med 6 prosentpoeng per barnehageplass, mens sjansen for å ta universitetsutdanning økte med over 7 prosentpoeng per barnehageplass

(... forts.)

- Effektene av å fullføre videregående skole og ta utdanning ut over dette var tydelig størst for barn som hadde mødre med lite utdanning. Sannsynligheten for å komme i arbeid økte betraktelig for barn som hadde gått i barnehage sammenlignet med dem som ikke hadde gjort det. Særlig gjaldt det for jenter. Sannsynligheten for å motta uføre- eller sosialstønader som inntekstgrunnlag ble i vesentlig grad redusert

(... forts.)

- Havnes og Mogstads (2009) studie av langtidseffektene av universelle tiltak for barnehagebarn kan oppsummeres som at de har tydelig positiv effekt for barnas utvikling. I dag er det en høy andel av foreldre med lav utdanning og med fremmedspråklig bakgrunn som ikke har barnehageplass for sine barn. Siden dette er grupper av barn som har et forholdsvis stort utbytte av å være i barnehage, er det grunn til å undersøke om denne gruppen barn sakker ytterligere akterut sammenlignet med sine jevnaldrende som er i barnehage.

NTNU

Det skapende universitet

Mentalisering som nerve

- Å se seg selv utenfra (et observatørblikk, et metaperspektiv), og forsøke å se den andre innenfra
- Det som ligger bak det som sies eller gjøres

(... forts.)

- Når mentaliseringen er svak, så råder:
  - Projisering
  - Definerings
  - Fordommer
  - Stereotypier
  - Utpreget bruk av floskler

(... forts.)

- En stereotypi kan sies å være en stivbent og nokså uforanderlig oppfatning og mening. De er (ofte fordomsfulle) sterkt forenklete oppfatninger
- En fordom er meninger, oppfatninger eller innstillinger som ikke bygger på fakta, men er følelsespregede innstillinger. Mange av disse kan være lite bevisste
- Stereotypier kan være positive og negative, men de fleste er negative. Fordommer er imidlertid bare negative

(... forts.)

- Mentalisering
  - Aksept
  - Varme
  - Sensitivitet
  - Empati
  - Trøst med lindrende effekt

(... forts.)

- Eks. om 3-, 4- og 5-åringer om fyrstikkesker
- Eks. om å blånekte versus å bli flink til å lyve
- Stimuleringsavhengig
  - ”Transactive discussions”

(... forts.)

- En studie av barnehage-ansatte som fikk trening i mentalisering, ble bedre til å forstå hva som ligger til grunn for barnas atferd og utsagn. Barnegruppen ble roligere

- Ref.: Virmani & Ontai 2010

(... forts.)

- God mentalisering:
  - Kompleks og rik
  - Fokuserert
  - Innsiktsfull
  - Helhet og detaljer

(... forts.)

- Aksepterende, varm og rimelig realistisk
- Sammenhengende
- Refererer stadig/uoppfordret til den andres ståsted
- Lanserer alternative forståelser

(... forts.)

- Oppfatter seg og den andre som separate
  - Anti-mentalisering: «På seg selv kjenner man andre», Mentaliserende: «På seg selv kjenner man ingen andre»
- Bevegelse i oppfatningen
- Genuin interesse for å forstå og tilpasse seg